

CYRIL KRAUS

K problematike prekladu v období národného obrodenia

II.

Začiatkom devätnásteho storočia sa otázky prekladu riešia najmä zorného uhla dobových osvietenecých ideálov, rozhodujúcu úlohu hrá spoločenská funkcia prekladu. Zásluhou prekladateľskej aktivity Petra Palkoviča a Bohuslava Tablica hlavná pozornosť sa venuje dielam náučným, v intenciách obrodeneckých koncepcií sa prekladajú také knihy, ktoré plnia vzdelávacie poslanie. Len zriedka sa stretávame s problematikou prekladu umeleckej literatúry — a keď, tak iba v súvislosti s praktickými otázkami.⁹ Zato pri prekladoch náučnej literatúry sa všemožne usiluje ísť v ústrety konzumentovi, čo najprímernejšie mu sprostredčovať „obsah“. Ide o čosi viac než o „verné pretlmočenie“; v domácom jazyku sa hľadajú také termíny, ktoré by boli zrozumiteľné nielen vzdelancom, ale aj širokým ľudovým vrstvám a k prekladu sa pridávajú vysvetlivky niektorých menej známych slov. Názorne to vidno v Palkovičovej Předmluve prekladatele ku knihe K. W. Hufelanda *Kunst pročištění života lidského* (1800).

Málo knih se počítat může, ješto by se hned jejich vydání tak vůbec byly bily, do tolik jazyků byly přeložily, podruhé vydaly, přetlačily, v rozličné zkrátily, jako tato pana Hufelanda, umění lékařského Doktora a profesora v Sasích; ale i málo knih jest, ješto by vzhledem novoty, svého obsahu, grammatičnosti, pravosti, ozdobného příjemného způsobu psání a všecké výbornosti,

⁹ Ojedinelým príkladom je Palkovičova Předmluva k Muze ze slovenských básní (1801). Avšak iba okrajovo sa zmiňuje o svojom preklade I. spevu Iliady na pozadí dobových jazykových a prozodických otázok: „Rovně i od pravidel Prozodie, důmyslnost pana J. Dobrovského vynalezla, jen na máličko místech sem se utrátily. O pravosti některých z nich, jenž hlavní nejsou, a jichž i počet skrovničky jest, snad pochybovati sluší. Tak by se v cizích slovích, a zvláště vlastních jmén (jakž se to u Němcův děje), původní sylab přízvuk snad zadržeti mohl, což sem já v přeložení prvního zpěvu Iliady učiniti pokusil, kdež se i nestydím vyznáti, že sem některá místa tak přeložil do slovenčiny, jako J. H. Voss do němčiny.“

(Ladislav Bartholomaeides v recenzii zbierky uverejnenej v *Annalen der Oesterreichischen Literatur* 1802 sa stotožňuje s Palkovičovým zámerom, pričom dotýka sa aj č. 1, čo len v náznakoch — aj jazykovej stránky básní: „Medzi prekladmi má významné miesto prvý spev Iliady podľa originálu, Vossovým spôsobom. Výrazové prostriedky básnika sú niečím medzi češtinou s obyčajným slovenským dialektom, čím podobne chcel dosiahnuť úspech u oboch národov.“)

...jako tato, hodny byly. Kdybych zde krátkosti pilen býti neměl, chtěl bych
...uznáti; než tak poznamenám toliko to, že arci, jakž toho i sám spisova-
...jedna z nejzvláštějších a najkrajších vlastností této knihy jest, že se
...ona drahá a každého upřímného milovníka šlechetnosti sladkým potěšením
...pravda v přejasném světle ukazuje: Jedině cnostný člověk může dlouho-
...Cnost člověku jest královna podělající svými drahými dary jak duše tak
...jest to vlastní způsob výbornějších duchů a dobrých spisovatelův, že jedna-
...lidských věcech, všudy nám ruku a moc této královny ukazují a zpět k ní
...střeději. Takt onen vznešený Xenofon v spisu svém o hospodářství děláni
...s spojení s mravností přivedl. — Vůbec pak říci mohu, žeť jako spisovatel,
...vznání, při spisování této knihy mnoho potěšení a myslí své obvese-
...tak i já s radostí a utěchou sem ji překládal, a že tudy ona šetrnost
...doktoru Hufelandovi, která již před několika lety v Jeně, osobnou jeho zná-
...a posloucháním těchto makrobiotických čtení v srdci mém vzbuzena byla,
...zvětšena jest. On není toliko lékař, ale jest také milovník a ctitel pravého
...básnictví, svobodných kunštů, jest dobrý měšťan krajinský, dobrý manžel,
...otec a nadovšecko pravý cnosti milovník i učitel, a plný vši šlechetné lidské
...nosti.

...sem se tedy z toho srdečně, že moji milí krajané tuto výbornou, nové umění
...obsahující práci, do svého jazyka zouplna přeloženou míti budou. Zouplna
...pravim, neboť sem k tomu obzvláště prohlídal. — Poznavení pak,
...výklady, aneb přídavky za potřebné sem držel. Nedomnívám se, žeby mno-
...mnohá místa nesrozumitelná byla, obzvláště jestli se kniha, k čemuž velmi
...z předku čísti začne. — Za to pak, že sem se českou, t. j. vypalovanou slo-
...řečí psáti snažil a že sem některých původních latinských slov zanechal,
...abych o odpuštění žádati měl. Již nyní, chvála Bohu! všickni učenější
...s tom se srovnávají, že Slovák po česku píše, nejlépe a nejslovenštěji píše,
...Komenský jak často latinských kunštovních slov užívá!

...mne vděčnost zavazuje oznámiti, že mi při přeložení některých slov p. Josef
...a p. Štěpán Leška nápomocni byli a že k rozšíření tohoto přeložení
...Daniel Bocko a p. Jiří Kryštofy, první kazatel, druhý učitel školní při církvi ev.
...domácké, zvláštěně přispěli, nazbíravše v své církvi přes 50 předplatecův.
...skutečná pochybení a omyly, ani se docela nesnadno uvarovati mohou, před-
...odpuštění prosím.

...Vacově 2. Řij. 1800.

Jiří Palkovič

Podobného charakteru je aj Tablicova Předmluva překladatele ku kni-
...Určení člověka (1802), kde sa takisto zdôrazňujú zásluhy autora, vzťah
...prekladateľov k dielu a autorovi, upozorňuje sa na hodnoty prekladanej
...a formulujú sa zásady, ktorých sa prekladateľ pridržal.¹⁰

¹⁰ Text Tablicovho predslovu doslovne pretláčame:

Předmluva překladatele

Mezi těmi knihami, kteréž z cizích řečí do naší slovenské přeloženy býti zaslu-
...bezpochyby ty na vrchu státi mají, jenžto nejen k poučení lidí o věcech nej-
...největších slouží, ale i k napomození mravnosti, jakožto nejvyššímu lidských
...cílů směřují. Žeby Určení člověka, od vážného nyní již brzy devadesátí-
...starce, berlinského probošta Špaldynka vydané, a již desetkrát v němčině
...i do latiny pro školskou mládež přeložené, takováto knižka byla, to každý,
...ji bedlivě čísti bude, shlédá. Ona učí člověka z mocí a schopnosti sobě od
...udělených a z puzení do srdce svého vštípených, cíl a konec býti svého pozná-
...kterážto známost ukazuje mu cestu cnosti, jakožto tu jedinkou cestu, kteráž
...s celým jeho bytím srovnává, po níž kráčeje, blahoslaveným státi může. Touž
...činou ho odvozuje od smyslnosti a její marných rozkoší a vede jej k znameni-
...m rozkošem ducha z považování krás přirozenosti, kunštův, z poznání pravdy,
...nosti, ujištění o milosti boží a naděje sladké nesmrtnosti vyplývající.

Na tuto mravní zvláště užitečnost této knižčky prohlíďaje, přičinil sem se k je-

Pri hodnoteniach prekladaného diela recenzenti sa stotožňovali s prekladateľom a vyzdvihujúc jeho zásluhy sa obmedzovali vlastne iba na propagovanie diela. Aj im je spoločenská funkcia prvoradá, čo možno teľne pozorovať v recenzii Palkovičovho prekladu Hufelandovho diela Kunšt prodloužení života lidského, uverejnenej v Annales evangelici. Odtláčame ju v plnom znení.

Vacii, ap. Antonius Gottlieb: D. Krištofa Vilima Hufelanda Kunšt prodloužení života lidského. Podle druhého zmnoženého vytištění přeložil, a na svůj náklad vydal Jiří Palkovič. Sladký živote! pěkný libý zvyku a působení! S tebou se nežehnat? Goethe. Tomi II. pagg. 241. 8. (1 fl.)

Kto hocijkým spôsobom zničí život, previní sa tým proti Bohu, jeho dielo ako aj proti ľudskej spoločnosti, ktorej by mal alebo mohol byť rozličným spôsobom užitočný. Je preto vecou každého, aby mal vedomosti o tom, čo môže zničiť život alebo čo môže uchovať život. Tomuto účelu bude Slovákom a s nimi príbuzným Čechom, Moravanom a Slezanom slúžiť zaiste zlatá kniha z veľkej hufelandovskej knižnice, ktorej preklad má všetky výborné vlastnosti. Mnohí však hovoria, že úvahy sú ťažké na pochopenie. A je aj možné, že tak autora, ako aj prekladateľa ľud nebude chápať. Kto však podľa rady prekladateľa, ktorú dáva na začiatku knihy, ju starostlivo preštuduje, ak k tomu použije aj zoznam ťažších slov uvedený v prílohe, aj keby dobre nevedel po slovensky a musel by otvárať slovenský slovník, nemôže sa stať, aby nepochopil autora a jeho dielo. Takéto diela boli v tých čiasoch skoro vo všetkých európskych štátoch a vcelku by bolo žiaduce, aby nebola žiadna kniha, ktorá by takúto knihu nemal. Takto sa mimoriadne svojou prácou zasluhuje náš národ slávny Palkovič, ktorého dôrazne prosíme a vyzývame, aby aj naďalej pokračoval vo svojej tak šťastnej a všetkým vítanej práci prekladaním aj iných užitočných kníh.¹¹

(Preklad z latiny)

Hoci Palkovičov preklad mal v recenzii dobrú reklamu, kniha sa predávala, ešte aj po odstupe poldruha desaťročia prekladateľ mal na sklade dosť nepredaných exemplárov, na čo upozorňuje v Týdenníku 1814. Palkovičov oznam, ktorý tu odtláčame, je zároveň aj deklaráciou o stave literatúry sa v otázke prekladu náučnej literatúry ani v druhom decéniu devätnásteho storočia nijako nepokročilo. Koncepcia z rozhrania osemnásteho a devätnásteho storočia naďalej pretrvávala.

Mezi jinými knihami, kteráž sem já, vydavatel těchto novin k dobrému poznání milých vlastenců, a k vzdělání národní literatury naší, svou prací a náklady vydal, a o kterých budoucně místněji oznámim, mohu zvláště doporučit

jímu v řeč slovenskou přeložení, jist jsa tím, jakož já sem opětovaným jeví se na rozumu a srdci svém znamenitě vzdělán, tak každý bedlivý čtenář z pilného jejího čtení nabude. Ostatně, co se samého přeložení dotýká, sem byl některých ne všem Slovákům známých slov, k vyjádření filozofických zvláště pana Špaldynka vyslovení, užívati — což bez toho se jednou slovník má-li jináč naše řeč většího stupně dokonalosti dosáhnouti — ta však na konci větším dílem vysvětlil. Krom toho sem i Summu této knižky k většímu rozličným v ní obsažených materií nalezení, jakováz se při něm nálezu nálu nachází, k tomuto přeložení přidal.

Bůh dej, aby tato má chatrná práce mnohým k vzdělání posloužila!
Psal sem na Ači dna 20. Břez. 1802.

¹¹ Recenzent nie je podpísaný. Iba predpokladáme, že jej autorom bol redaktor Noví annales, Samuel Ambrózy. (Vzhľadom na to, že v minulosti boli aj zväčša autormi uverejňovaných príspevkov.)

macrobiotiku odemne přeloženou poroučeti, o kteréž kratičká správa těm, ješto by
knihy ještě neznali, nemilá nebude.

Knihu její jest tento: D. Křištofa Vilima Hufelanda Kunšt prodloužení života lid-
— Podle druhého zmnoženého vytištění přeložil a na svůj náklad vydal Jiří
Díl první, ve Vacově u Antonína Gottlieba 1800. 178 str. v 8., krom před-
a registříku. Díl druhý, tamž téhož roku, 240 str. 8.

Je jest ouplně přeložení originálu, kterýž jsa výborná práce, již tolikráte znovu
a do všech řečí evropských přeložena jest: nic z něho v tomto mém přeložení
slovenském vynecháno není. Na konci pak přidal sem Výklad některých ne-
a kunstovních v této knize užívaných slov, pro neučené a v spisích
takovýchto (když se nevyhnutelně i nekaždému známa slova a mluvení po-
musejí) nevelmi zběhlé čtenáře.

Užitečnost její již ze samého nápisu poznána býti může. Co má člověk dražšího
a zdraví? Z této knihy obě zachovati a skutečně prodloužiti každý se
může: jedinký a nejlepší toho způsob jest ten, kterýž se od toho slavného
pana Hufelanda (jehož pro jeho velikou učenost, nynější Najjasnější král
netoliko svým předním lékařem, ale i zemanem učinil), gruntovně a tak
kladá, že ta knížka i jináče k čítání velmi utěšená jest, v té zvláště částce, kde
přivodí příkladové nejstarších lidí na světě — mezi nimi jeden 169 roků živ
— a vypisuje se, jaký způsob života vedouce tak dlouhého věku došli.

Je pak toto mé slovenské přeložení dobré jest, to osvědčili ve veřejných spisích
lidé, jako k. p. *Annalen der Literatur und Kunst in dem Oesterreichischen
Literature. Jahrg. 1809, Mai, s. 210.* — *Annalen Evangelici aug. et helv. conf.
Historum in ditionibus Domui Austriacae haereditariis, Tom. IX. pag. 148,* kdež
a praví: *Huic usui (vitae conservandae) omnium sententia deserviet apud Slavos
cum iis Bohemos, Moravos et Silesios, aureus iste Macrobioticae Hufelandianae
liber, cujus translatio omne tulit punctum.* — *Eximie itaque labore hoc de gente sua
merit Cl Palkovits, etc.*

pan Tomáš Fryčaj v svém nedávno vydaném, Zrcadle výborného sedlského
učení, díle II. na str. 140 takto píše: „Kterouž (knihu Hufelandovu o prodloužení
Slovanské řeči učitel v Prešpurku Jiří Palkovič do naší mateřské řeči mis-
ně přeložil, a já všem svým vlastencům dosti poroučeti nemohu.“

Jest velmi pěkná, novým písmem a na čistém dobrém papíři tlačená a k dostání
a mne nevázaná za 1 zl. 30 kr., tuho vázaná za 1 zl. 45 kr. v v. Kdoby pak deset
více exemplářů na jednou za hotové peníze odemne vzal, tomu se každý exem-
plář o 15 krajc. laciněji dá, a krom toho 11-tý exemplář darmo nadá.

Z recenzí prekladov náučnej literatúry vzniká dojem akoby šlo ak nie
výborné, tak aspoň o dobré preklady. Podľa recenzenta prekladateľ to-
preložil dielo tak, že je zrozumiteľné, že sprostredkúva náučné dielo
svetovej literatúry a vystihuje jeho „obsah“, takže má všetky predpoklady
spoločensky pôsobiť. Len zriedkavo — aj to iba v náznakoch — povšimla
aj filologická stránka. Svedčí o tom recenzia Tablicovho prekladu
Kratičká summa práv uherských (1801) uverejnená v *Annales evange-
lici* 1803. Preklad sa vysoko hodnotí, recenzent dokonca odporúča, aby sa
používal ako pomôcka pri vyučovaní latinčiny.¹²

Vacii, ap. Ant. Gottlieb: *Kratička summa prav Uherských, kterouž původně
v Uherském jazyku p. (pan) Alexander Kövi (Kevy) sepsal: nyní pak do sloven-
činy přeložil Bohuslav Tablic. 1801. pagg. 47. 8 (9 × r.)*

Je užitočné učiť občanov, čo sú dlžní Bohu a bližnemu, ale nie menej užitočné je
ukazovať im cesty na spoznanie svojich vlastných práv. A oprávnenosť takéhoto
počínania uznal aj najmilostivejší kráľ tejto zeme, otec vlasti, pod ktorého auspícia-

¹² Aj v tomto prípade sa domnievame, že autorom recenzie mohol byť redaktor
Samuel Ambrózy.

mi vyšli tieto svojím spôsobom veľmi užitočné knihy, medzi nimi „Kniha pre mestských Kráľovstvá českého a markgrabstvá moravského“. Tento druh chválhodnej činnosti v minulosti veľmi zanedbávali učitelia práv. V našom veku sa tým viac požadujú, dokonca aj najvyšším rozhodnutím. K týmto pripočítavame slávneho muža Alexandra Kówiho, profesora a verejného ordinára na univerzite v Sárospataku, ktorého dielo Summa uhorských práv daroval slovenskej pospolitosti ctihodnejší pán Bohuslav Tablic, nateraz sluha boží v Uhorskej Skalici. Tak užitočné dielo a tak prispôbené pochopeniu ľudu je hodné, aby ho veľmi pilne prezreli všetci žiaci, dokonca aj v obecných školách. Dá sa totiž použiť pri vyučovaní čítania i na cvičenie prekladov do latinského jazyka a možno ho použiť aj pre iné účely lebo tieto témy, ktorými sa zaoberá toto dielko, sú bežné, a preto je potrebné, aby sa hlbšie poznalo. Okrem toho sa dá použiť aj ako elementárna kniha pri katechéze.
(Preklad z latinčiny)

Ojedinele padli však aj kritické slová na adresu prekladu, a to vtedy keď sa preklad neprijímal výlučne z aspektu prijímajúcej literatúry, keď kritériom nebola „užitková hodnota“ v reláciách domácej literatúry. Teda keď sa k prekladu pristupovalo z „nadhľadu“, ako je to v prípade recenzie Karola Rummyho prekladu Hofmannovho spisu Rozmlouvání o ohni. Karol Ruma, ktorý systematicky sledoval nemeckú, slovenskú i maďarskú literárnu produkciu a problematiku si všimol v širších súvislostiach, zmieňuje o dosahu preloženého diela, ale vedome sa obmedzuje len na posúdenie práce prekladateľa. Upozorňuje na „vulgárny spôsob rozprávania“, „rečové a gramatické chyby“, čo má podľa recenzenta koreň v tom, že prekladateľ sa dôslednejšie nepridržiaval „klasickej“ podobe jazyka fixovanej v Kralickej biblii. Recenzia vyšla v Annalen der Literatur und Kunst in der Oesterreichischen Staaten 1805.

Rozmlouvání o ohni, aneb katičké poučení v rozmlouváních, v řečech a v příbežích, lidí ku opatrnému ohně a světla užívání; jako tež k tomu, což oni před vzniknutým ohněm a po vzniknutem ohni (Před a po vzniknutí ohně) zachovávatí mají vedoucí; s Přídavkem o děláni Habánských skomených střech. Z německého jazyka na slovensky přeložil Jan Šulek školy evanj. Mošovske zpravce. Nákladkem Slovanských stavů Slavné stolici Turčanské. V Bytčici ect.

Toto je druhý všeobecnoprospešný spis (prvý, ktorý bol svojho času označený v análoch, pojednáva o hydrofóbií alebo besnote psov), ktorý stavy ctihodného Turčianskeho ižpanstva dali do tlače na verejné útraty a pre potreby ľudu.

Predložené dielko je prekladom Hofmannovho požiarneho katechizmu pre dedinský ľud, ku ktorému je pripojený opis habánskej slamenej strechy od Landgrafa, ilustrovaný tromi medirytinami, vo Viedni 1805. Recenzent sa obmedzuje len na posúdenie práce prekladateľa. Celkove je dost vydarený, štýl je pomerne jednoduchý, jasný a populárny. Pravda, táto popularita sa mohla dosiahnuť aj bez provincializmov, ktoré sa votreli, bez hrubých výrazov a bez prílišnej obľuby prekladateľa pre vulgárny spôsob rozprávania, čím vznikli jazykové omyly a gramatické a pravopisné chyby. Chceme hneď z každej kategórie chýb niektoré vyzdvihnúť a hneď uviesť aj ich opravu.

Na str. 38 „vel“ namiesto „vál“ (wehete). Tento provincializmus je pomerne dobre bežný len v Turci. Str. 74 „zgzadzovati“ je síce známy skoro u všetkých Slovákov; v písomnostiach obvyklé „zhospodáriti, uspořiti“ nie je o nič menej zvyknuté. Tomu tiež každý Slováč rozumie. Str.: 59 „po čtrnácte dnech“ je gramaticky

¹³ Hoci recenzia nie je podpísaná, za jej autora považujeme Karola Rummyho. Nielenže sústavne sledoval slovenskú literatúru a písal o nej, ale sám podáva literárne kritické svedectvo o tom, že bol od roku 1804 spolupracovníkom Viedenských Annalen (Porov. K. Ruma: Verschiedene Schriften. Magyar Országos Leveltár, Budapest, sign. Quart. Germ. 5, str. 362 a n.).

...mnoho oproti „po čtrnácti dnech“. Na tom istom mieste je „pět silní mužové se obětovali“ namiesto „pět silných mužův se obětovalo“. Na str. 71 „do vašich příbytků“, správně by malo znieť „do svých příbytků“. Pravopisné chyby sú oveľa častejšie, najčastejšie p. Šulek robí chyby pri používaní „ě“ a „ř“. „ě“ píše aj po l, napr. na str. 71 „zmužilě“, kde po tejto spoluhláske nie je to na mieste. Podobné pravopisné chyby sa vyskytujú na všetkých stránkach vo veľkom množstve. Prečo českí spisovatelia usilovnejšie nečítajú českú bibliu? Považujú ju predsa sami, a to právom, za najklasickejšie dielo vo svojej reči a za vzor pravopisu. Tiež ju môžu z nich vlastni. Môžu spôsob svojho písania prostým štúdiom bibliie neobyčajne zmodernizovať.

(Preklad z nemčiny)

Spoločenská funkcia, ktorá bola — ako sme videli — rozhodujúca v prietom prekladaní prekladov náučnej literatúry, zohráva dôležitú úlohu aj v prekladaní beletristickej literatúry. Pravda, v trochu iných polohách. Hodnotí sa nielen výchovno-vzdelávacie poslanie diela, ale aj jeho mravné poslanie, beletristická kniha sa chápe aj ako zdroj „pobavenia“. Z tohto aspektu prekladateľ Samuel Čerňanský a vydavateľ Juraj Palkovič vydávajú Pamätné príhody hraběte Beňovského (1808). Obidvaja preklad považujú za „formu“ národnej prezentácie v širších nadnárodných reláciách. Úsilie spojiť sa do súvekých literárnych pohybov a absorbovať rozličné žánrové tradície je preukázateľné; je však „usmerňované“ a prispôbované situáciou a potrebami domácej literatúry. (Dokladom toho je aj skutočnosť, že prekladateľ viaceré pasáže, ktoré nepovažoval za vhodné pre nášho čitateľa, vypustil.)

Samuel Čerňanský a Juraj Palkovič sa v názore na Pamätné príhody hraběte Beňovského zhodujú a doplňujú. Na spoločnej platforme sa stretli aj protívníci, ktorí v otázke prekladu Gellertových hymien sa dostali do sporu. Pravda, ani v polemike o preklade Gellertových hymien nešlo o rozdielne koncepcie, len o rozdielne chápanie veršovej techniky v prekladateľskej praxi. V názore na prozaické dielo nemali nijaké diferenciácie, zhodujú sa v zhode s dobovým poňatím prózy považovali ju za „nižší“ literárny útvar a videli v nej najmä „užitočné čítanie“ pre ľud. Nie div, že Palkovičovi nijako neprekážal Čerňanského voľný — vlastne ľubovoľný — preklad.

Názory vyslovené v súvislosti s týmto prekladom sú dokumentom k chápaniu prekladateľskej praxe začiatkom devätnásteho storočia, ktoré v porovnaní so spomínaným Semianovým názorom, vysloveným v Predmluve k prekladu knihy Při dobytí Budinského zámku, viac zdôrazňuje spoločenskú funkciu prekladaného diela. Okrem toho z vývinového hľadiska dôležité sú aj Palkovičove názory na román, jeho racionálny prístup, čím sa aj nepriamo zdôvodňuje Čerňanského spôsob prekladu, keď z originálu vynechal „chatrné“ a „náhodné veci“. Obidva predhovory, Čerňanského a Palkovičov uverejňujeme v plnom znení.

Předmluva překladatelova

„Při příhody hraběte*) Beňovského od něho samého v jazyku francouském sepsána; z toho přeložil je istý Angličan do své mateřské řeči, v kteréž i nejprve

*) Naši Slováci nebudou mi za zlé míti, že tohoto slova místo našeho gróf užívám, neboť se spis tento i Čechům a Moravanům lépe hodil.

na světlo vydány, potom pak i do německého přeloženy byly. Já za to málo našim Slovákům vděčné bude, když tohoto svého krajana a jeho neobyčejné padnosti poznají, podávám jim do rukou přítomného výtahu z obšírného spisu. Celé knihy, jakož původně sepsána jest, proto sem do jazyka našeho přeložiti chtěl, poněvadž se v ní mnoho chatrných a poznamenaní nehodných věcí nachází a obávám se, že se ještě i v tomto výtahu některé naleznou, které nejedem z čtenářů též za takové držeti bude. Mezitím, chtěl-li sem pořádek příběhů a jejich násilí ukázati: musil sem častěji i chatrnější věci připomenouti, s kterými důležitými a hlavnější příhody spojeny jsou.

Než zeptá se snad někdo: jakéhož užitku z čtení této knihy očekávati můžeme? Odpovídám: krom příjemného myslí zaměstnání, můžeš z těchto příběhů Beňovského poznati, jak mnoho udatný, prozřetelný, smělý a v svém předsevzetí nepohnutelný člověk vykonati může. Co se tobě při Beňovském chvalitebně zdá bude, v tom jej následuj; co pak etnosti odporného nalezneš, toho se vystříhej: ne bez užitku tuto knihu čísti budeš. — Měj se dobře.

Překladač

Psal sem v Bátovcích dne 18. června 1805.

Předmluva vydávatele

Nejsem sice nenávisník dobrých a k mravnosti vedoucích románů, ale mnohem výše vážím sobě takovýchto historických spisů, v nichž se podivní a kratochvilně skutečně stali příběhové vypravují. Když sebe při čtení románů čtenář ptá: stalo-li se toto kdy? A odpovídá sobě: nikdy! To jest pouhý výmysel důrtých hlav; tedy ta naučení, kteráž sobě i z nejlepšího románu bráti může, moci nemálo pozbývají, aniž se srdce jeho tak chápají, jako ta, kteráž z vypravování v skutku stalých věcí plynou. Jest to jako v divadle představené potákaní a usmrčení někoho etc. proti skutečnému potýkání se, zabítí etc. působení oboudu v srdcích našich velmi rozdílné jest.

Vyznám upřímně, že Němcům, Francouzům, Angličanům naskrze nezavidím tisíce jejich mistrovských i huďářských románů, jen toho bych žádal, aby slovenská literatura aspoň proti sté jejich částce přítomnému podobné spisy povítati mohla.

Fan překladatel sám sice myslí, že snad tato jeho práce nebude každému vhodná, já však jsem naděje, že žádný z našich knihy čtoucích vlastenců tak spozdívanému rozumu nebude, aby právě ceny tohoto spisu a mnohonásobných v něm obsažených naučení, i příjemnosti vypracování, neseznal. Bez mála na každé stránce ta pravzácná a veliká pravda se nám v něm káže: Nic není na tomto světě člověku pro přespěnějšího nad vzdělaný, vycvičený rozum; onť jest to drahé, stálé a jisté jmění člověka, jehož ho zbaviti nelze, nimž se z největšího neštěstí vytrhnouti, stkvoucím štěstí a nesmrtedlného nabytí, ano králem se státi může. Vrtkavé štěstí srovná Beňovského nejednou s vysokého stupne hodnosti a prospěchu do té nejhlubší bída a neřesti, svléklo ho se všeho, což mu bylo dalo a jako nahého utokům všelikým zlého jej vystavilo: ale jednoho mu vzítí nemohlo, totiž jeho vybrouseného rozumu, a tímto rozumem on nad hrozným osudem svým ku podivu zvítězil, z ohavného otroctví seba i jiných dobyl, a potom ještě většího prospěchu a slávy dosáhl, než kdy prvě.

Ale i jiných zvláštních naučení může se rozumný člověk, čítaje v této knize dovtípiti, ano domahati: může se naučiti, jak sobě v pohromách a vichřicích tohoto života počínati má; že nemá v těžkostech a souzeních jako sněh na slunci, ale státi a srdnatý býti, že před smělostí a zmužilostí, nebezpečenství, ano i sama smrt utíká jako před udatným a nepřestraseným Beňovským, do něhož tolikráte nadařmo střeleno bylo; — může poznati, jakovými prostředky, jakovou opatrností, veliké věci se dovozují; jak veliká jest cena otrlosti, aneb těla i ducha k podnikání prací, zimní horka, hladu etc. zatvrdilosti a pernosti; — ač o jiném, jako o nabytí o vzdálených zemí pravé a gruntovní známosti, mlčím.

Naše pak slovenské panny mohou se při žádostech svých, které jim Amor do outlých srdcí střelil, příkladem Afanazie velmi dobře spraviti a káti: kdyby tato byla nevděčná a bez rozmyslu Beňovského nezamilovala, nebyla by krvavě smrti otce svého, jehož rady milému svému prozradzovala, u noh svých spatřila a sama

by, natrápivši se prvé po mořích, v cizine, daleko ode pokrevnosti své odlou-
v kvěť věku svého, žalostnou smrtí z tohoto světa sešla.
Čistně, že spis tento i čistou a výbornou slovenčinou nad mnohé jiné předčí, kaž-
v jazyku našem zběhlému patrné bude.
Zal sem v Prešpurku, dne 1. dubna 1807.

Jiří Palkovič, profesor
a Institutu literatury slovenské sekretář

Knihu Památne príhody hraběte Beňovského recenzoval Karol Rummy
Annalen der Literatur und Kunst in der Oesterreichischen Kaiserthume
1809.¹⁴ Hoci hodnotí prekladateľský čin, predsa má vážne výhrady k pre-
kladateľovmu prístupu k originálu. Ak prekladateľ robí „výpustky“
vzhľadom na konzumenta a vypúšťa to, čo sám nepovažuje za vhodné
sprostredkovať, s originálom svojvoľne zachádza. Je to rušivý, neorga-
nizovaný zásah do textu. Pri preklade má byť záväzný originál, nesmie sa
vtrásť celistvosť diela. A aj zásahy majú sa robiť vzhľadom k textu tak,
aby sa zachovalo to, čo je pre dielo najdôležitejšie a podstatné. V recenzii
je teda o čosi viac než o výhrady, ide aj — dalo by sa povedať —
o otázku „použitelnosti“ originálu, ktorý má svoje zákonitosti a ktoré
musia rešpektovať.

Památne príhody hraběte Beňovského, na většim díle od něho samého sepsané,
ve výtahu pak uvedené a přeložené od Samuel Kerňanského, cirkve evang. Bá-
ňanské sl. b. kazatele. Péči a nákladem Institutu literatury slovenské v Prešpurku,
tiskem Simona Petra Webera 1808 v 8. str. 180.

Autor, už známy slovenským prekladom Gellertových ód, ako aj zostavením slo-
venskej ortografie, opäť obdaril svojich krajanov knihou. Bolo veľmi správne obdarit
Čerňanov grófom Beňovským, ktorý vlastne prináleží ich národu. Pán Čerňanský
urobil výtahom z väčšieho diela, ktoré obsahuje príhody tohto grófa tak, ako
ak sám popísal vo francúzskom jazyku a ako boli preložené do angličtiny a nem-
činy. Pri podobných výtahoch ide najmä o to, vyzdvihnúť najdôležitejšie udalosti,
ktoré ovplyvňujú ostatný dej a podať podstatné príhody zaujímavým spôsobom.
Autor ale sa často vydáva nebezpečenstvu, že vynecháme najdôležitejšie na za-
menanie. Pán Čerňanský sa tiež obáva, ako o tom hovorí v predhovore, že pojal
malíčkosti, ktoré mohol vynechať. S tým však recenzent nesúhlasí. Naopak, re-
cenzent by si bol želal podrobnejšie vyrozprávanie Beňovského príhod. Azda to
autor skrátil z chronologických dôvodov, aby kniha, ktorú daroval Slováckému
muzeu ako príspevok do jeho fondu (čo stojí za zmienku), mohla výjsť do väčšom
ohľade. A v tomto ohľade by mal recenzent úmysel autorov schvaľovať. Jeho spô-
sob písania je korektný, tak ako sa to očakávalo od veterána v slovenskej literatúre
recenzent si úprimne želá, aby pán Čerňanský obdaril svojich krajanov mnohými
dielami.

(Preklad z nemčiny)

Pokiaľ ide o preklad vlastnej umeleckej literatúry (t. j. klasickej poézie,
ktorá v dobovej hierarchii hodnôt zaujímal najvyššie miesto) v popredí
otázok bola otázka adekvátnosti prekladu v rámci možnosti a systému
daného jazyka. Riešil sa jeden zo základných problémov prekladateľ-
skej praxe vôbec. Prekladateľ vychádzal z dobového ponímania prozodic-
kej otázky, usiloval sa ich uplatňovať, no zároveň ich aj určitým spôso-
mom modifikoval a dotváral. Sám „materiál“ ho podnecoval o otázkach

¹⁴ Recenzia v Annalen vyšla bez podpisu. Z tých istých dôvodov, ktoré sme
uviedli v predchádzajúcej poznámke, za jej autora považujeme Karola Rummyho.

uvažovať a riešiť, o čom svedčí aj podnetná diskusia o prekladaní Veřejnej Eneidy na stránkach Týdenníka (1812—1813). Diskusie sa zúčastnili Juraj Palkovič, Pavol Jakobovič a Ján Hollý, vyslovovali sa o svojich skúsenostiach pri preklade Eneidy a uvažovali o prístupe k prekladateľskému dielu. Vychádzali — napriek určitým diferenciáciám (i napriek tomu, že Ján Hollý sa nad problémom zamýšľal na pozadí bernolákovskej slovenčiny) — zo spoločného základu, otázka adekvátnosti v rámci možnosti a systému jazyka prijímajúcej literatúry bola pre všetkých účastníkov diskusie rozhodujúca. Diskusiu uverejňujeme v plnom rozsahu.¹⁵

(Juraj Palkovič)

Dva mladí učené Slováci,* jeden od druhého predsevzeti snad nevědouce, překládali do slovenského nádhernou a utěšenou Eneidu Virgiliovu: jeden do slovenské řeči, jakovou my píšeme, druhý pak do sprosté slovenčiny, do jakové jest v přípomenuť duchovní divadlo přeloženo. První nám již jak zprávu, podle jakých pravidel prozodických pokračoval (kterouž se budoucně s páni čtenáři zdělíme) a i několik veršů na ohledanou poslal, kteréž hned zde klademe.

Zpěv I-ní

O zbroji pěji a o muži tom, jenž osudem vyhnán
Z končin Trojanských, k Italii přišel a k břehům
Lavinským. Mnohohť on byl na zemi, na moři zmitán
Mocí bohů, v rozzlobení dokud trvala Juno;
Mnoho i ve válkách zakusil, než založil město,
Bohy do Lacyum vnes, Latinský odkud národ,
Albánští otcové a Říma převysoké zdi.
Múzo! oznam medle mi příčiny, zákona jaké
Překročení litost způsobilo královně bohů,
Muži přectnostnému, že tolik práce a tíže
Naložila; hořeli tak nebešťanů duše hněvem!
Starožitné bylo Kartago město, jež drželi Tyrští
Naproti Italii a Tiberiusovu oustí,
V síle přebohaté, způsobné k boji a schopné;
Kteráž, jako se dí, sobě Juno nad země jiné
Zvolila i nad Sámos: tu mívala zbroj svou,
Tu svůj vůz, aby panovalo nad národy světa.
Než teď že plémě z Trojanské krve se zdvihá
Uslyšela, Tyrské jenž mělo by zřítí hrady,
Odtudto že národ mocný a vojny hrdý
Povstati má Libyi k zkáze, jakž Sudice mnějí.

¹⁵ V Týdenníku jednotlivé příspěvky vyšli bez podpisu. Už dávnejšie však rárna história zistila, že autorom českého prekladu je Samuel Rožnay a preklad v bernolákovskej slovenčine Ján Hollý. (Sprivodný text a poznámky vydavateľa sú zrejmé; písal ich Juraj Palkovič.)

Texty Juraj Palkovič si prispôsobňoval z hľadiska svojej pravopisnej normy. V prípade Rožnayovom sú to len malé zásahy, no pokiaľ ide o Hollého text, zásahy sú väčšie: bernolákovskú ortografiu si až príliš svojsky upravoval.

* Jestli sami k tomu přivoli, chci je budoucně jmenovati. Vydavatel.¹⁶

¹⁶ Keďže Palkovič mená prekladateľov neuvěřejnil, prekladatelia k tomu nešli súhlas.

Parol Jakubovič)

První překladatele Eneidy o téměř přeložení, výš v Týdenníku se nalézajícím.

Pochyťte Virgilia, pokusil sem se o přeložení kursu Eneidy jeho, kdežto sem hned k němu zpěvu začal a již těchto příležitých sto a několik veršů sem na průbu přeložil, kteréž teď Vaši M[ilosti] na ohledanou posílám. V překládání užil sem pomoci přeložení německého Vossova, a míním — zvlášť když se tato práce Vaši M[ilosti] — pomalu v něm pokračovati.

Učinil pak oznámiti, že sem ve veršování ne Dobrovského, ale Puchmajerovy metody následoval, která mi se ovšem dokonalejší, aspoň k hexametrum lépe se přiložit býti zdá, ačkoli sem se i od této trochu uchýlil, jmenovitě:

První v tom, že sem slova dvouslabičná, a sice i ta, v nichž znaku prodloužení (akcentu) není, za spondej bral, což sice i Puchmajer činil, s tím však rozdilem, že sem toliko zprosta za spondej brav, nikdy mezi dvěma slabikami (syllabmi) téhož slova sekcie nečinil; já pak sem sobě svobodu vzal, první slabiku takového slova od předcházející nohy slabikou spojit s druhou slabiku jeho s následujícím slovem slouče, mezi dvěma těmi slabikami sekci sem učinil; ješto Puchmajer, když se od předcházející nohy slabika zůstala, musil jednoslabičného slova hledati, a tak slova formovati. Ku příkladu, Puchmajer v Chráme Gnidském, na str. 15.

Učinil přidá-vá jim — k mnohé — okrase mírnost.

Učinil by se to takto lépe libilo:

Učinil přidá-vá ti-chou k mnohé jim — okrase — mírnost.

Učinil by se zajisté proti tolikosti slabik neučinilo, a ty sekcie v prostředku slov mnoho by příjemnosti verši přidaly.

Učinil by to mé přeložení nejeden jest toho příklad; a to sem činil i při trojslabičných slověch, jako k p.

Učinil přebohaté, způsobené k boji a schopné (v. 4).

Učinil to tedy chci zůstati.

Učinil druhé, opovážil sem se v slověch tři a více sylab majících jen první za dlouhou ostatní za svobodné bráti, čehož však příkladu nikde nevidím, nebo každý slovo má za daktylus bře, a jestli ještě slabiky z něho zůstávají, by opět za spondeus neb daktytus; já pak sem někde za spondeus první dvě vzal, a ostatní sem mi se trefilo, buď za daktylus aneb za spondej.

Příkladové toho jsou ve verších mých, 9-tém, 28. i jinde.

Učinil slovích, kteráž jednu neb druhou samohlasnou literu dlouhým akcentem značenou mají (kamž y, í a ou patří), tu nemluví, poněvadž s Puchmajerem takové slabiky za krátkou neuznávám, tam tedy již akcent ukazuje, jak se má bráti v řeči, v žaláři, Itálii atd.

Učinil také sem se snažoval ve všem dle Puchmajera veršovati. Obzvláště často sem sem toho způsobů zkrácení prvních dvou slabik skrze předcházející dlouhou, jako k p.

Učinil v Lacinským mnoho on etc. v. 3.

Učinil bohu v rozzlobení etc. v. 4.

Učinil sem však tu výnimku zachoval, aby ty ukřáti se mající slabiky mnoho souzvuků (konson.) neměly. Vůbec víc než tři souzvuky majících tak sem neuzíval. Učinil jest, co jsem o způsobu tohoto chatrného přeložení Vaši M[ilosti] oznámiti chtěl, a soudil. Mezitím nepochybuji, žeby bystřejší oko jak v prozodii, tak i v způsobu psaní a ortografii chyby nenašlo. Mínejí-li Vaše M[ilost] do Týdenníku to dáti, prosím, co kde omylného bude, napraviti a mně oznámiti ráčejí, mám-li sem překládání pokračovati? —

Učinil Palkovič)

Učinil odpověď vydavatelova.

Učinil jsem v prvních 21-ti verších nic nenapravit, aby uměli a soudní pp. čtenáři vlastní učení vlastenci viděli, čeho se od p. autora (kterýž, jak řečeno, mladý uče-

ný Slovák jest) nadíti mohou, ačkoli se i tu něco (k p. jaké Překročení lítost Tiberiusovu — kteréžto adjektivum zle formováno jest —) proměnit mohlo a znati musím, že mi se práce tato líbí a že jsem ji s potěšením přijal i vytisk dal. Patrné jest z ní, že p. spisovatel (což hlavní věc jest), smysl poetický má a krásy Eneidy i snažoval se — a to nejvíc zdárně — v jazyku našem je vyjádřil přesná a jadrná a úsilí o výbornost a dokonalost díla svého, neobyčejná. Někteří poklesky a omýlení i sám při pilnějším přehlednutí napravi. Ale zdá se, že mu v dobrém vydání Eneidy s komentářem schází, jakové jest k p. nebohého Hagny a jakovéhož k zdařilému překládání nevyhnutelná potřeba jest. Co se pak prozodí a základu prozodie, s naším neb německým, zhola neschvalují a p. opatovi Dobrovskému při vynalezené od něho dobré povaze jazyka našeho založené metrice české slovenské vede se tak, jako slavnému Kantovi, jehož filozofii drobní filozofové divně mistrují, až přemistrují, ani, již přemistrovali, ale mnozí již i domistrovali.

Základové té dvojí prozodie jsou veskrz rozdílní, ano, sobě odporní, aniž se spojití, nebo by podle jednoho jedna a táž sylaba dlouhá, podle druhého krátká byla. Avšak, jakož i sám pan opat Dobrovský doložil, Dabitur licentia sumta prudenter. Než o tomto by se mělo širšími slovy mluvíti, k čemuž zde místa není. — Překladatel Eneidy v té věci ještě dál šel, nežli d. p. Puchmajer, v čem mu nemohu za pravdu dáti, a nejméně v tom, že sylab akcentem dlouhým znamenanych za krátké neuznává, což zrovna proti základu prozodie naší, k němuž se i p. Puchmajer šel, čelí a jej vyprazdňuje, aniž co jiného, než zmatek způsobiti může. — Hexameter, darmo jest, nemůže tak dokonalý býti jako jest latinský, sekcií, na širším díle, odčítati se musíme. — Podle těchto pravidel skládal sem i já hexameter slovenské prvního zpěvu Iliady Homérový v mé Muze ze Slovenských hor (jen z dopatření ve v. 31. stojí: Když mně v porobě, místo: Když práce tato, ktorouž mi p. překladatel na ohlednou poslal, a já ji také tím cílem vytisknouti dal. I žádám o upřímné a se mnou jistě i jiní učení, aby v ní pokračoval, maje zření na to, co sem navrhl. Krom toho, jest to dílo takové, které častého prohlédnutí, časté opravy třeba, a nonum prematur in annum. — A tak by sme potom jistě hodnou Eneidu což se, boh dá, stane. Ano, za to mám, že by i dvojí přeložení (jakož tak i o druhém výše sme oznámili) dost milovníků u nás nalezlo.

(Juraj Palkovič)

Obdržavše již z onoho druhého přeložení Eneidy následující průbu, zde se s pp. čtenáři zdělujeme, nic ovšem nemějice, ani v ortografii, kromě liter ss. i. místo nichž v rukopisu s, s malou proměnou i s akcentem i, u také s akcentem kladeno jest.

Spívám o vojnách, a o mužovi Tróje, čo první
Vyhnan osudmi do Vlach na břeh dostal sa lavinskí:
On mnoho i po zemách i morách bol zmítan ukrutních
Skrze bohov moc a pre hroznej zlobivosti Junóni.
Též mnoho ve valkách vistál, neš mesto upevnil,
A vnesel do Lácka bohov: za kterého latinskí
Národ, i albanské mešťanstvo, i ohradi Rima.

Příčini Múzo povec mňa: kterému ublíženo božstvu,
neb čo bohov si královná tak lútala veľmi,
Nábožného, prijat, muža, tolko že práce a bídí
Nahnala: tak veľkého duchom srditosti nebeským?

Mesto staré bolo, v němž tirske sa národ osadil,
Naproti krajne ležic vlaskéj, a Tibera vpádu;
Prebohaté, a vicvičené v umelosti vojanskéj;
Méno majic Kartágo: pravi sa, že Júnio to vácej
Nad zemí všecki ine, i nad svoj lúbila Sámoš.

Tu mala zbroj, tu vóz; bohiňa mu uš hovela tehdáž,
Bi bola královnú sveta, osudi jestli dopustá:
Než včil, pokoleni, že s trojanskej hibe sa krvi,
Slišala, ňekdi, čo bi tirske malo zámki porúcat:
Odtúd, že národ všade král, a vojnamit hrdí
Libii k skáze vijít má; tak že naridili parki;
Tochto sa Júna bojíc, a predešléj válki pamatná,
Čo prvna za milich u Tróje vivádzala Grékov.
Pričini ešte aňíž hnevu jėj, a bolesti ukrutne
z misle nevišli. Skován zostáva hluboko v srdci
Párisa súd, a zavrženej ňim potupa kráse,
I rod návistni, i daná Ganimédovi pocta.
Tím sa rozpálic, metanich pres rovňinu morskú
Od lackej najdál odstrkála krajni Trojanov,
Dánajskich ostorski, a tak hrozného Achilla,
I vúkol mor osudmi hnaní roki blúdili množše.
Tak tažkú rímski založit lud zavdalo prácú.

Sotvá sa ze Sicilie plachtami hibat
začali a rosolov morskich penu strihati meďmi,
Takto sebú: sa mám premohla umisle opustit?
Od Vlach aňíž Ceukrov zavrátit krála nemôžem?
Neb mi osud bráňi. Palas hle korábi zapálit
Arjoské, a jich potopit v mora mohla prepasti
Jediňe pre hrišnost a haňebnú Ajasa vzteklost.
I oblak táto perúc richlíma Jupitera ohňi,
Strískala i plťe, i rovné more zbúrila vetrém:
A jeho, jak díchal plameňem pres prsa prebodle,
Vichorem uchváťic na preostre prašila skáli.
Já ale královná, čo si kráčám bozstva, i sestra
I žena Jupitera z jedním dlho potikám
Narodem; I budeliž ctít ňekdo Junónu?
A s prosbú obeti na jėj oltáre stavávat?

Takto si rozvažujíc na plamanném bohiňa srdci
prišla do hvizďicěj vždy Lólie; místa fujákov
a vzteklich povetrich. Tu Lol král v Satrine pustěj
Vetrov západnich a zvučné krocuje burki
Rozkazem, a zdržá v retazách, a v žalári na uzde.
Horšici oňi sa z reptáňim vrchu prevelkim,
Vúkol zavor hučá. Visokém na zamku nesúci
Berlu sedí Lol: i makči hnev, i hamuje prchkost.
Jestli že bi nečinil, more, i zem, i uhle nebeské
Schvatli bi, a ze sebu po všecké, nésli povetrú.
Než boh všeckomohi ukril jich v jaskine temné,
Tóchto bojíc sa, a najviššich skal terchu naválat,
I dal krála, ktorí bi veďel podla umluvi istěj,
I držat, i širše na rozkaze oprati púštat.
Tehdi sa Júnó k ňemuž takovúto ustíkala prosbú:

Lele (však že otec ti bozstva a ludstva panovník
Dal moc vlnobíti ukojit, neb vetrami zburit)
Rod mňe neprátelski po tihenskich vesluje víroch,
Tróju, a premožené do Vlach své bozstvo nesúci.
Silňe uder na vetre a stop do hlubini lodstva:
Neb v strani rozličné zažen, a tela po mori rozmet.
Já dvakrát sedem obzlaštních na krásobu mám nimf:
S tichto, kterú najšvarnějšú dejopéju tuhého
Do manželstva ti vdám, a za vlastnú večňe prirekňem
Bi roki všeckí s tebú za takěj pretrávila službi:
Zásľuhu a krasnich ta činivala rodiča dítek.

Na to rekne Lol: Tvá, o královno, čo žadaš,
Rozvážit je starost, mňa sluší tvé rozkaze plniť.
Ti mňa Juppitera, ti mňa moc túto, a berlu,
Zasluguješ: Ti mňa pri bozskej stolit hostiňe dávaš,
Vichorice ti činiš mňa, a zvučnej vladara burki.

Jak to rozpovedal, do boku hori piku zapraštil
Rozehnatú; a v tom vetrové, jako hromada vojska,
Otvorenú sa hrnú bránú, a po zemi hviždá,
na more dostihnú, a celé až že dna prepasti
Vichodní, a poledňajší, a prškami časti
Africkí chváču: a valá k brehu vlni ohromne.
Krik mužov, a strašní provazov nasleduje vrzgot.
Náhle z očí vidrú Teukrom den, a nebesa mračna
A černá noc na morskú sa rovňinu spušťa.
Stežeje zahrmá, a povetří ohňami bliská,
Všecko i prítomnu sa mužom vihrozuje smrťkú.

Hned mráz drkotavé Eneášovi udi prechádzal,
Zalka, a k hviezdám obe sve rude spínaja rekne:
O preblahoslavení, vi kterim pred tvárami otcov
Dostalo sa zemret visokéj pod baštami Tróje!
O najsilnejší ze všech Diodéme Achajských!
Zdáž nemohel sem i já na polách méj vlasti upadnut?
A mňa tento život skrz tvú sa pravicu odňat?
Od streli kde Hektor zabiti je Achilla. Kde veľkí
Sarpedon i Simois pobraních kde tolko šišákov,
Tolko pavez, těl tolko pod vodami válá
Takto lkajicemůž rachotíc od pólnoci burka
Plachtu popretrhá, a k hviezdám podvihne vlni.
Rozlámú sa vesla, predek sa náhle zakrúti
a vlnam dá bok, vodi vrch nadvrhne sa prikri ect.

Pan překladatel poslal nám spolu následující psání:

(Ján Hollý)

Mal sem umisel preloženú moju Eneidu tajne skritú ponekud zachovať; ale
nesúci žiadost J. V. učenej Milosti dvom sudnejším mužom, tu radu sem od
dostal, abich ju naplnil. Ustupil sem jim, a preto včil volakolko rakdov poslať
ponížeňe žádajíc, abi jich do Tidenníka položili. —

Na tu otázku: jak daleko sem v prekladaňi prišel? odpovedám: že sem celú
ložil za jeden rok: začal sem totižto 1810 15-ho listopadu a prvé dva spere
pres zimu v izbe preložil, tretí už venku v háji Blatíni rečeném, a potud len do
kej noci; ostatních devat pod jasenom sedajici na rozkošních a utešeních lůžkách
dokola a pres križ rozličním stromovím ohradeních, i pres prostredek hra
okraseních sem i tam narídsko. Dokonal sem pracu moju 1811, 23-ho rijňa.

Preložil sem i Pastírki Virgiliove dvoma roki pred tím.
O Hospodarstve Georgika nemal sem volu obracat. Než včil istí učení muž k
mňa mal, Asnad. asnad — i toto sa nekdi stane; napadne-li mňa k tomu
sama od seba. —

Co sa dotiká prozodie, o tom nemám včil času, nebo ledva toto stačím
chcejíc abi po tejto pošte ešče odeslane bolo. Jeďiňe to, že jej zaklad je
vislovnost: jak sa ktera slova ukracuje anebo predlůžuje (krem tich pravidel
k prozodie patrá, k p. jednoslovkovite kratke za obecne, trojslovkovite všecki
prvnu, anebo ostatnu predlůžit, a krem obojetnich ect.), tak sem i ja kladel
jesliže v pravem visloveni dobra virečnost v každém jaziku to žadá, abi sa
valo na kratke a na dluhe slovka, a tak sa aj vislovovalo; čím vacej bi sa
na to merkovat ve veršoch metrických, které istím počtem a poradkem kra
anebo dluhich slov su zväzané, obzvláštňe v jaziku takem, kteri na kratke
dluhe slova je hojni, jako náš? A toto je, čo najvátšu libežnost, anebo abich
povedal, dušu veršom dáva.

bi ale ta pravá visľovnosť bola? Od mužov z rozličných stolic a miest na
mňa, anebo pochibne slova prizvuk sem požadal, a ten najhodnovernejší
niekde však abi tím krivda nebola, kde sa nesrovnávali, a uši nepram sa
obrazat, za obecné sem bral etc. ect.

polné ména sem ne podľa jejich prizvuku; ale tak, jako mňa Slovackovi pa-
bral.
prekladaňi radňej sem nektere epiteta vypustil, anebo sam pridal, však velmi
nežbi (?) zadržiti jich, mal verš nelíbezne, anebo jako núteni znit. — Ména
latinské sem zadržal. — — Nech mi volakedy odpíšu, jako sa jím tato moja
lábi, spolu svoju kritiku pridaju; ale mňa, abych zavčasu počet ze seba dat
— Ale cestus (z jakíma sa Dares a Entell prali) jakoby sa najlepšej po slo-
preložil? Snad len rukáv? ale já sem postavil místmi batoh, poňevač ko-
kančuch (po ruski nahajka, jak sa mi zda) i batušek volaju sami Kozáci
též má zisté olovo. Veccinium malina, Dictamus črevdava etc. ect. sem po-
Komentára Hajnového nemá, ale míti chcem. Meno moje nevíloža. — —

Juraj Palkovič)

zité zde oznamujeme, že nám onen druhý pan prekladatel Eneidy nedávno
Minulého týdne čítal sem v nře 8. Týdenníka odpověď na ono psaní o Eneidě
Vaší milosti o tom přeložení, s nímž sem ouplně spokojen, i míním dle té
prekladaňi pokračovati; dle jakých pravidel prozodických pak to činiti budu,
si budoucně. Jen škoda, že sem ani p. Dobrovského, ani jiných takových
nečítal, leč samé toľiko verše.“ —

ochu odlišná situácia bola v prijímaní, t. j. v recenzovaní prekladov
svetovej literatúry. Oceňuje sa predovšetkým „prekladateľský čin“,
nosť, že sa prekladajú významné diela, ktoré majú v reláciách sve-
literatúry kľúčové postavenie. Rozhodujúcu úlohu zohráva začlene-
diela do kontextu súvekeho literárneho života. Z tohto aspektu — aj
sa o tom výslovne nehovorí — recenzuje Juraj Palkovič Jungmannov
Miltonovho Ztrateného ráje a Rožnayov preklad Písni Anakreo-
nych. Recenzia vyšla v Týdenníku 1812, v rubrike Literální zprávy.

pekné poetické slovenské knížky vyšly nedávno na světlo, které ještě vůbec
známy jsou. První, podle nápisu jejího, jest tato: Jana Miltona Ztracený ráj —
z anglického jazyka do českého od Jozefa Jungmanna, profesora poetiky
na cis. král. gymnazium v Lítoměřicích (v Čechách) — Díl první XII str.
322 str. textu — díl II-hý str. 308 v duodeci v Praze 1811 u Bohumila Háse,
stav. impressora.

jen středně v poetickém neb básnickém umění zběhlý nezná tohoto vzneše-
zvelebeného díla Jana Miltona? o němž jeho vyvýšený krajan, hrabě Haemp-
právě, tak znamenitě a utěšeně takto zpívá:

Non prius audita pugnas Miltonus (adempta
Lumina cui celebrare luce interiore rependit),
Coelicolum celebrare tuba, numerisque solutis
Ausus, et aetherea detrusos arce rebelle
Serpentisque dolos et morte piabile pomum;
Maenidae spirans gravi gravitatem, artemque Maronis.

s vděčností a radostí sluší přijíti toto přeložení pana Jungmanna, nímž
naší ozdobil, podstoupiv nemalou a nesnadnou práci. Ale díka budiž i to-
horlivému milovníku řeči a literatury naší, kterýž znamenitou dobročinností
tohoto Ztraceného ráje přispěl, a jehož v pravdě šlechtné srdce, proka-
dobrodiní tak, že neví levice, co mu činí pravice, nechce, aby byl jmenován.
Jungmann, jak sám v Předmluvě praví, užil vlastní verše Miltonova, toľiko
počátkem a přidal ke každému zpěvu, jichž jest všech dvanácte, toľiko
vysvětlující poznamenání, na konci pak poznamenání (a výklad) slov po-
jších. — Tisk jest čistý a zretedlný.

Počátek zpěvu prvního zní takto:

Neposlušnost první člověka, i plod
stromu zakázaný, jehož požití
zhoubně vneslo smrt a bídu všelikou
na svět, s ztracen ráje, až nás Bůhčlověk
vykoupil a získal opět blažené
ono sídlo: — zpívej, Múzo nebeská!
Ty, jenžs na Orebě, vrchu tajemném,
neb tam na Sinai nadchla pastýře,
aby o nebe a země počátku
z smésíce lid učil zvolený; či tě
Hora těší Sionská a Síloe
potok, v svatyně boží tekoucí?
Vzývám odtamtud tvou pomoc k písni své,
kteráž nad Aonské hory vzlétnouti
směle miní po věcech, až dosavád
v proze ani rytmu nevypravených.

K dostání bude v krátkém čase u zdejších knihkupce Ondř. Švajgra, i snad u
vinářně slovenské.

Druhé titul jest tento: *Písňe Anakreonovy z řeckého přeložené*. — S přídavkem
některých jiných básní. — V Praze, písmem Františka Jeřábka, v klášteře sv. Havla,
1812. 94. str. v duodeci.

P. překladatel, kterýž, mírně o sobě smýšleje, veřejně jména svého označiv
nechtěl, jest znamenitých darů a zvláštní přičinlivosti mladý Slovák, kterýž svou
práci ukázal, co se budoucně od něho očekávati může. Spisovatel tohoto Týdenního
rád vzal na sebe vydání svým nákladem těchto libezných písni, o nichž překladatel
právě napsal na konci krátkého místo předmluvy vloženého života Anakreonova,
že „Písňe ty Erotové (Amorové) s Milostenkami oslazovaly, písňe ty k rozkošným
jsou v nadílě nejnevinnějším“, a dal je v Praze na čistém poštovském papíře
písmem latinsko-českým písmem vytisknouti, u něhož i exempláře, v půlfrancozském
vazbě, po 45. kr. v vměnkých k dostání jsou.

Mnozí i učení a vyvýšení lidé kochají se v této malé knižičce, mysl svou
ji rozveselujíce. Tak znám jednoho učeného a velmi váženého muže, kterýž je
tak oblíbil, že nejsa slovenčiny dokonale povědom, ačkoli vždycky nanejvýš
neprázdněn jest, předce všecky sobě známé, v ní pak se nalezající spůsoby
(na konci její vysvětlení sice, však jen neznámějších jmen přidáno) sobě sám
a jiného muže, aby mu výklad k nim napsal, požádal.

V Přídavku jsou: Safiny písňe dvojí, Erinina písňe na udatnost, *Idylion* Bionna
Amor a pacholík, Tyrteova písňe vojenská. Mezi jinými písňe 4-tá takto zní:

NA SEBE

Na myrtovi měkké,
Bujně rozvilé
Skloněný chci píti
Vínko rozmilé

Radše, dokud žiji,
Sobě pohovím,
Ozdobiv si hlavu
Krásným růžovím.

Milek nechť si opne
Roucho o šiji;
Nechť mi skočně v číše
Vínka nalijí:

Dokud k mrtvým stínům
Jíti nemusím,
Radše s milenkou svou
Lásky okusím.

Běžit jako kolo
Všech dnů našich čas,
Pak jen troška prachu
Pozůstává z nás.

Dotud veselosti
Musím požití,
Dotud budu trudné
Péce plašiti.

Náčež bych měl skálu
Vonně mazati,
Nač bych měl té zemi
Obětovati?

Útek Písně Erinniny jest tento:

Sláva tobě, Udatnosti,
Předústojná bohyně,
Slávna královno všech ctností,
Neustupná rekyně?
Tyť se skutky svými ku nebesům chvěješ,
Tyť i na zemi se slávou stkvěješ etc.

Útek Písně vojenské Tyrteovy tento:

Ušlechtilý to muž, jenž v prostřed nejudačnějších
Zmužile umírá, vlasti jsa hajitelem.
Ale ten přenešťastný, jenž opustiv přibytek vlastní,
Opustiv roli své, vůkol se potuluje,
Bloudě i s matkou svou, i s otcem i s neodrostlými
Dítkami svými, ani s manželkou mladosti své —
Mějmež se přezmužile k bojování za dítky naše:
Mřemež pro vlast naši, života nelitujíc!
Mládenci přezmužili! bojujice v jednotě stájte!

Útek první písně Safiny tento:

Bohům podobný zdá se mi býti,
Zdát se blaženým jak v nebi žiti
Ten, jenž při tobě muž seděti,
Jenž tvé sladké slyší rozmlouvání,
Jenž tvé pronikavé usmívání,
Krásné děvče! může viděti. ect.

Se rozumí, že metrum podlé základu Prozodie J. Dobrovského zachováno jest.¹⁷

Preklady — ako sme už spomenuli — v dobovej koncepcii literatúry
mali iba funkciu „sprostredkovateľa“, boli aj „formou“ prezentácie
rodnej kultúry a chápali sa ako jej integrujúca súčasť, čo sme mohli
v článku Bohuslava Tablica Vlastenské žádosti. Sústredená pozor-
sa preto venovala novým prekladom z pokladnice svetovej kultúry,
prejnosť bola oboznámená aj s prekladateľskými plánmi.¹⁸ Pravda,

Svoj vzťah k Anakreontovi vyslovil Samuel Rožnay zreteľne v úvodnej básni
maniu, ktorú tu odtlačáme:

Vám, muži vážni! těmito se zpěvy
Váš vděční ctitel. Přijmětež je vděčně.
Kmet Teyský v milém vyražení myslí
Ty písně zpíval; v tichém vyražení
Má také Muza zpívala je po něm.
I mním, že z nich též Milostenky libé
A Milkové se usmívati budou.
Svým domněním však chlubit se nechci.
Než přisoudí li Vaše důmyslnost
Jim ozdoby ty, nimiž stkvít se mají;
Tak račiž, prosím, dobrotivost Vaše
Jim přepříznivě nápomocna býti,
By pod ochranou Vaší směle mohli
K všem zavítati Slovákům a Čechům.

S. R.

Napr. v Týždenníku 1813 vyšiel oznam, že sa pripravuje preklad Herodotovej
Z hľadiska prekladu zaujme nás nielen intímny vzťah prekladateľa k die-
aj jeho vyznanie o rozvinutosti domáceho jazyka, ktorý je v stave optimálne
čít original. Oznam odtlačáme v plnom znení.
bežná zpráva o prekladaní Herodota do česko-slovenské řeči, kterouž nám

v čase, keď už aj naša literatúra zaznamenávala isté úspechy v domácich kontexte, začínalo sa uvažovať o možnostiach, ako by mohla mať širší dosah. Začínala byť aktuálna otázka prekladov našej literatúry do iných jazykov, aby sa upozornilo, že aj v česko-slovenskom literárnom kontexte sa vytvárajú diela, s ktorými by mali byť oboznámené aj vyspelejšie národné literatúry. Aj keď ide len o ojedinelé podujatia, jednako treba s nimi počítať, sú v určitom zmysle svedectvom „ofenzívy“ národnej literatúry. Svedčí o tom Palkovičov oznam o pripravovanom výbere prekladov z českej a slovenskej poézie do nemčiny. Oznam vyšiel v Týždenníku 1933 v rubrike Literální zprávy (bez názvu).

Ze se na naši česko-slovenskou literaturu i v Německé zemi zřetel obrací, tak jest i následující dne 6-ho Máje b. r. z Tubingu, města království Wirtemberského obdržené psaní důkazem: Poněvadž (praví se tam mezi jiným) známý spis Morgenblatt řečený jeden z nejlepších takových spisů jest, umínil sem, některé výborné básně české a slovenské do německého přeložiti, a v témž spisu vytisknouti dáti, chtěje tak literatuře této poněkud posloužiti. Počátek sem již i skutečně učinil, přeloživ onu vojenskou píseň českých husitův (Táborův), kterou sem dokonale ovládnouti měl, a která vskutku již i vyšla. Z Muzy ze slovenských hor minul bych i Toužení po milé, které z paměti znám, 2. Lilu, 3. Odu na mladost. Z Puchmajerových pak Sebrání básní Odu na Žižku, v svazku čtvrtém od vydavatele, Jenu, od téhož, Má bohyně v svazku třetím, od téhož, a ještě nejedny básně přeložiti hodné pro Morgenblatt přeložiti. Za to mám, žeby takovéto práce v Německé zemi dobré smýšlení o této literatuře nemálo napomáhaly. — „Výborné předsevzetí! Jeho vděční jsme, nadějíce se, že brzo tato přeložení v praveném spisu budeme čísti.“

Z toho, čo sme uviedli, vidieť, že v počiatočnom štádiu národného obrozenia sa problematike prekladu venovala náležitá pozornosť. Na

p. prekladateľ, výborne zběhlý v obojí řeči, jenž však nechce jmenován býti, v to dnech poslal:

V prekladání Historie Herodotovy s takovou chutí sem pokračoval, že jsem první knihu Klio řečenou, kteráž do 216 kapitol v sobě obsahuje, skutečně přečetl. Tato práce, ačkoli dosti obtížná, jest mi nejsladším vyražením, k němuž obyčejně po pracích ouřadu svého utíkám. Nevymluvně cítím uspokojení, když se s těmi oupřímnými lidmi starodávních časů obírám. Přitom pak divím se na schopností a výborností řeči naší, kteráž tak nenuceně tu vážnou sprostnost Herodotovu a všecky ty příjemnosti a vlastnosti jazyka řeckého slovo od slova vyjadřuje jako snad žádný jiný jazyk evropský. I mám za to, žeby tato historie mezi všemi spisy řeckými k přeložení do našeho jazyka nejprůhodnější byla. Každému památných věcí žádostivému čtenáři příjemná býti musí proto, že vypravuje příběhy a mravy rozličných národů a vzácných lidí. Čtenářům pak písem svatých, učitelů i neučených, příjemná a užitečná bude, poněvadž nejdůležitější zprávy dává o národech starobylých, o nichž se v bibli sv. tak často zmínka činí, jakož jsou Babyloni, Peršané, Egypťané a Asyrťané, i jiní mnozí. I divím se tomu, že staří Češi jsou tak velcí milovníci slovných kronik, této historie Herodotovy nepřeložili. — Já tedy, dá li Bůh zdraví, abych tuto tak výbornou historickou knihu v našem čase tak prostě a srozumitelně do jazyka našeho přeložil, jako v původní řecké psána jest.

N. N. S...
*) Mnoho se nalézá z Herodota v Přídavcích k Eurypedii české Abr. z Gint...
na konci této vzácné staré knihy, pod nápisem tímto: Summovní výtah z Herod...
a z jiných rozličných historikův historií a těch věcí, kteréž oni také jakž o Cýrovi...
i o jiných věcech v této historii Xenofontově obsažených — vypisují. Vydan...
K oznamu pripojil Juraj Palkovič túto poznámku: „Přechvalitebné jistě přelo...
vzetí, kterémuž všelikého prospěchu z té duše vinšujeme.“

domán...
mať š...
y do in...
n konte...
belejše...
nako t...
rodnej k...
preklad...
nniku 1911

obraci...
tember...
pis M...
é výbo...
výšim...
utečne...
konale...
nínal by...
uchim...
atele, J...
né prí...
émecké...
erzení...
udeme...

národn...
st. Na b...

býti, v...

že jam...
čné p...
k něm...
kojení...
livim...
stnosť...
va vy...
e men...
dému...
vuje p...
ých, s...
dává...
jsu B...
tafi O...
nepř...
hu v...
pová...
N. K. S...
r G...
h z B...
o C...
i. Vy...
jstí p...

jazykového povedomia“ národnej kultúry v širšom zmysle slova sa riešili viaceré základné otázky prekladu i teórie. Dobové koncepcie literatúry otvárali dostatok priestoru pre absorbovanie tých hodnôt, ktoré sa v svetovej literatúre vytvorili. O otázkach sa uvažovalo a dospelo sa aj k mnohým pozoruhodným zisteniam dôležitým najmä z hľadiska vývinu prekladu. Nemožno síce hovoriť o nejakej vyhranenejšej koncepcii, no jej náznaky a tendencie sú preukázateľné, zreteľné sú aj diferenciácie. To zároveň znamená, že obdobie národného obrodovania nie je len dôležitým medzníkom vo vývine národnej literatúry, ale aj vo vývine prekladateľskej teórie a praxe.